

Rolnummers 6053 en 6098
Arrest nr. 2/2016 van 14 januari 2016

A R R E S T

In zake : de beroepen tot gehele of gedeeltelijke (artikel 2) vernietiging van de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde, ingesteld door V.V. en door het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en A. Alen, en de rechters E. De Groot, L. Lavrysen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût, T. Giet en R. Leysen, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de beroepen en rechtspleging

a. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 6 oktober 2014 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 7 oktober 2014, heeft V.V., bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J.-M. Arnould, advocaat bij de balie te Bergen, beroep tot vernietiging ingesteld van de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 26 mei 2014).

b. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 26 november 2014 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 27 november 2014, heeft het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. E. Maes en Mr. Y. Thiery, advocaten bij de balie te Brussel, beroep tot vernietiging ingesteld van artikel 335, § 1, tweede lid, laatste zin, van het Burgerlijk Wetboek, zoals dat artikel vervangen werd bij artikel 2 van voormelde wet van 8 mei 2014.

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 6053 en 6098 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

De Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. S. Depré en Mr. E. de Lophem, advocaten bij de balie te Brussel, heeft memories ingediend in de zaken nrs. 6053 en 6098.

In de zaak nr. 6098 zijn memories ingediend door :

- Nadia Van Rompay;
- de vzw « Nederlandstalige Vrouwenraad », vertegenwoordigd door Magda De Meyer, voorzitter;
- de vzw « VIVA-Socialistische Vrouwen Vereniging », vertegenwoordigd door Lilith Roggemans, nationaal verantwoordelijke;
- I.D.;
- I.S.;
- de vzw « Conseil des Femmes francophones de Belgique », vertegenwoordigd door Viviane Teitelbaum, voorzitter;
- de vzw « Femma », vertegenwoordigd door Eva Brumagne;
- B.C.;
- de vzw « ZIJ-KANT, Sociaal Progressieve Vrouwenbeweging », vertegenwoordigd door Vera Claes, nationaal secretaris;
- Katrien Van der Heyden;

- E.D., A.D., M.K. en L.H.;
- Ann Audenaert;
- V.J.;
- S.H.;
- M.S.;
- de vzw « Vrouwen Overleg Komitee », vertegenwoordigd door Els Flour, bestuurster;
- B. D.M.;
- P.C.

De verzoekende partijen hebben memories van antwoord ingediend.

De Ministerraad (in de zaken nrs. 6053 en 6098) en E.D., A.D., M.K. en L.H. (in de zaak nr. 6098) hebben ook memories van wederantwoord ingediend.

Bij beschikking van 15 juli 2015 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers F. Daoût en T. Merckx-Van Goey te hebben gehoord, beslist dat de zaken in staat van wijzen zijn, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 16 september 2015 en de zaken in beraad zullen worden genomen.

Aangezien geen enkel verzoek tot terechtzitting werd ingediend, zijn de zaken op 16 september 2015 in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van de zaak nr. 6053

A.1.1. V.V. vordert de vernietiging van de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde.

Zij is van mening dat zij een persoonlijk en rechtstreeks belang heeft bij het thans voorliggende beroep. Zij is immers in een echtscheidingsprocedure verwickeld ingevolge de vordering ingesteld door haar echtgenoot, die, hoewel hij had ingestemd met een in-vitrofertilisatieovereenkomst, de echtelijke woonplaats heeft verlaten en zijn, als gevolg van die bevruchting zwangere, echtgenote heeft verlaten. Hij heeft tijdens haar zwangerschap,

waarvan hij zelfs de afbreking wenste, totaal niet meer naar haar omgekeken. Hij was afwezig tijdens de bevalling. Hij onthoudt zich ervan te voldoen aan zijn alimentatieverplichtingen ten aanzien van het kind en is ondanks zijn verbintenissen in gebreke gebleven bij te dragen aan de financiering van die bevruchting. Het kind is geboren op 11 juni 2014 en draagt, volgens het voorschrift van de nieuwe wet, de naam van haar vader alleen, omdat die laatste de combinatie van de beide namen weigert.

A.1.2. De verzoekende partij is, in een eerste middel, van mening dat de wet een discriminerend verschil in behandeling in het leven roept, dat strijdig is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, alsook met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Zij biedt een vader immers de mogelijkheid de combinatie van de familienamen te verhinderen en, in de conflictueuze context die de verzoekster heeft geschetst, kent de wet aan de vader het absolute en willekeurige recht toe zich te verzetten tegen de toekenning van de dubbele naam aan het kind, in tegenstelling met de doelstelling en de doelgerichtheid die door de wetgever zijn gewild.

A.1.3. In een tweede middel klaagt de verzoekende partij het feit aan dat de wet niet voorziet in enige beroepsmogelijkheid voor de moeder in geval van weigering van de vader om de combinatie van de namen te aanvaarden. Zij is dan ook van mening dat de wet strijdig is met de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 47 en 48 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en met artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, waarin het recht op een eerlijk proces en de rechten van de verdediging zijn verankerd.

A.2.1. Met betrekking tot het eerste middel is de Ministerraad allereerst van mening dat de categorieën van personen als dusdanig door de verzoekster niet worden geïdentificeerd. Bij lezing van het verzoekschrift begrijpt de Ministerraad echter dat het de vader en de moeder van het kind zijn die worden vergeleken.

Met betrekking tot het verschil in behandeling wijst de Ministerraad erop dat de wet erin voorziet dat de naam wordt bepaald in onderlinge overeenstemming tussen de ouders. Zowel de ene als de andere beschikt in zekere zin over een vetorecht. De specificiteit van de wet die de verzoekster beoogt, ligt in het feit dat in geval van onenigheid tussen de ouders, het de naam van de vader is die aan het kind zal worden overgedragen. Die specificiteit heeft tot gevolg dat diegene van de beide ouders die wenst dat het kind de naam van de vader draagt, steeds zijn wensen gerealiseerd zal zien. Er bestaat bijgevolg, volgens de Ministerraad, geen verschil in behandeling tussen de door de verzoekster beoogde categorieën van personen, dat wil zeggen, de vader en de moeder. De bestreden wet doet het verschil in behandeling tussen de door de verzoekster geïdentificeerde categorieën niet ontstaan.

De Ministerraad onderstreept vervolgens dat de in het eerste middel beoogde bepaling, namelijk het nieuwe artikel 335, § 1, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, objectief verantwoord is. Vóór de inwerkingtreding van de bestreden wet was in het Burgerlijk Wetboek het principe verankerd van de overdracht van de familienaam van de vader aan het kind, tenminste wanneer de afstamming van vaderszijde bij de geboorte van het kind vaststond. Dat systeem is door het Grondwettelijk Hof herhaalde malen bekrachtigd. De bestreden wet heeft in die situatie een belangrijke wijziging aangebracht door die regeling te vervangen door een systeem waarin de keuze van de ouders het eerste criterium is voor het bepalen van de naam van het kind. De wetgever heeft aldus gebroken met het « patriarchaal » systeem. De Raad van State heeft onderstreept dat die nieuwe regeling, die de vrije keuze van de ouders uitdrukt, egalitair is. Daaruit volgt niet dat de wetgever de door het Grondwettelijk Hof geïdentificeerde overwegingen van sociaal nut terzijde zou hebben geschoven. Ze zijn op verscheidene wijzen in de nieuwe regeling tot uiting gebracht : de keuze van de naam die aan een kind wordt gegeven, zal gelden voor alle broers of zussen; het maatschappelijk belang van de bepaling van de naam wordt tot uitdrukking gebracht in de aanvullende regel waarbij de naam van de vader wordt overgedragen. Die regel bepaalt niet dat de vader zijn naam aan het kind geeft, maar dat hij hem aan het kind overdraagt. Het gaat om de naam welke die vader zelf heeft gekregen. De vader oefent in dat verband niet meer keuze uit dan de moeder van het kind.

Bovendien is het de zorg van de wetgever geweest dat de zeer belangrijke maatschappelijke verandering die de nieuwe regeling teweegbrengt, de keuzevrijheid mogelijk maakt, zonder de ouders evenwel tot die verandering te dwingen. De aanvullende oplossing waarvoor is gekozen, is dus uiteraard die welke overeenstemt met de automatische regel die voorheen van kracht was. De Ministerraad wijst erop dat die oplossing ook overeenstemt met de keuze die in de meeste gevallen door de ouders wordt gemaakt, zoals verscheidene studies, onder meer in Frankrijk, aantonen.

De Ministerraad onderstreept dat alle aanvullende oplossingen moeilijkheden konden doen rijzen. Sommige zijn gesuggereerd door de afdeling wetgeving van de Raad van State en in overweging genomen bij de parlementaire voorbereiding van de wet. Aan de wetgever kwam het toe een beoordeling te maken en de knoop door te hakken.

De Ministerraad is ook van mening dat de evenredigheidsvereiste niet is geschonden. Door te kiezen voor een aanvullende regeling die overeenstemt met het systeem dat vroeger van kracht was, heeft de wetgever het mogelijk gemaakt dat de bepaling van de naam van het kind beantwoordt aan de nieuwe aspiraties van de gezinnen, maar zonder die tot de verandering te dwingen. Gelet op de aanzienlijke maatschappelijke omwenteling die de nieuwe wet doet ontstaan, zoals blijkt uit de soms heftige reacties tijdens de parlementaire besprekingen, maakt de wet het mogelijk de dimensie van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen te combineren met de maatschappelijke dimensie van de familienaam en het stabiliserende karakter ervan.

A.2.2. Met betrekking tot het tweede middel voert de Ministerraad allereerst aan dat het middel niet ontvankelijk is aangezien de verzoekster de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, de artikelen 47 en 48 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten niet verbindt met enige grondwettelijke regel die deel uitmaakt van de controle- instrumenten van het Hof. Daarenboven is een dergelijke aanknopng, zelfs indien men ervan uitgaat dat zij impliciet kan gebeuren, delicaat aangezien geen enkele grondwetsbepaling in het recht op een daadwerkelijk jurisdictioneel beroep of het recht op een eerlijk proces voorziet.

In ondergeschikte orde geeft de Ministerraad toe dat de bestreden wet niet voorziet in enige mogelijkheid van beroep tegen de toepassing van de aanvullende regel waarin zij voorziet, namelijk de overdracht van de naam van de vader aan het kind. De wetgever is immers van mening geweest dat het aan hem toekwam om, wanneer de ouders niet tot overeenstemming kunnen komen, te bepalen wat de naam van het kind moet zijn. Die benaderingswijze is verantwoord om de in het antwoord op het eerste middel uiteengezette redenen. De wetgever heeft gemeend dat het in het kader van een zo belangrijk maatschappelijk debat niet opportuun is dat de onenigheid tussen de ouders over de naam van hun kind – die uiteraard bijdraagt tot de bepaling van diens identiteit – op individuele wijze door een rechter wordt beslecht. Uit de parlementaire voorbereiding van de wet volgt dat, gelet op het beginsel van onveranderlijkheid van de naam, die tot de openbare orde behoort, de wetgever geen onzekerheid heeft willen doen ontstaan over de naam van het kind op het tijdstip dat zijn akte van geboorte wordt opgemaakt, en dat hij heeft gemeend dat het in strijd zou zijn met artikel 7, lid 1, van het Verdrag inzake de rechten van het kind om de opmaak van de akte van geboorte en de vermelding van de naam van het kind uit te stellen in afwachting van, bijvoorbeeld, een rechterlijke beslissing. Volgens de Ministerraad kan niet worden gedacht aan een toezicht dat de rechter de mogelijkheid zou bieden te beoordelen welke de respectieve verdiensten van de ouders zijn om de naam van het kind te bepalen.

A.3.1. Met betrekking tot het eerste middel antwoordt de verzoekende partij dat de Ministerraad zich totaal ervan onthoudt het door haar aangevoerde middel in aanmerking te nemen en geen rekening houdt met de feiten zoals zij zijn weergegeven ter staving van het thans voorliggende beroep.

Met betrekking tot de verantwoording die de Ministerraad aanvoert, antwoordt de verzoekende partij dat het in de wet verankerde, al dan niet fundamentele, recht van toekenning van de naam elke vorm van discriminatie, onder meer op grond van geslacht, moet verbieden. De verzoekende partij herinnert dienaangaande aan de bepalingen van het Protocol nr. 12 bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, waarin het principe van het algemeen verbod van discriminatie wordt vooropgesteld.

Met betrekking tot de inachtneming van het evenredigheidsbeginsel antwoordt de verzoekende partij dat het redelijk verband van evenredigheid tussen het gewettigde doel in een democratische samenleving en de gebruikte middelen *in concreto* moet worden beoordeeld, rekening houdend met de omstandigheden en de context. Het is onbetwistbaar dat in het thans voorliggende geval de wet de vader de mogelijkheid biedt de voorrechten die zij hem impliciet verleent met uitsluiting van de moeder, als chantagemiddel te gebruiken in het kader van een echtelijk conflict met intense problemen, waarbij hij zijn vetorecht als vergelding gebruikt ingevolge bepaalde eisen van de moeder op het vlak van alimentatie. In zoverre wordt de maatregel onevenredig en kan het beoogde doel niet worden bereikt. Hetgeen moest leiden tot een grotere gelijkheid tussen vrouwen en mannen wordt een achteruitgang.

A.3.2. Met betrekking tot het tweede middel betwist de verzoekende partij de stelling van de Ministerraad, waarbij ze zich baseert op artikel 26, § 1bis, van de bijzondere wet op het Hof.

Ten gronde antwoordt de verzoekende partij aan de Ministerraad dat rekening dient te worden gehouden met het bestaan van spoedprocedures die het mogelijk maken dat soort van geschillen snel op te lossen. Daarenboven laat de Ministerraad het thans voorliggende geval, dat echt machtsmisbruik vormt, buiten beschouwing. Dat machtsmisbruik zou voor een rechtbank geen moeilijk op te lossen geval moeten vormen.

A.4.1. De Ministerraad repliceert, wat het beroep tot vernietiging in het algemeen betreft, dat de door de verzoekende partij uiteengezette feiten eenzijdig worden voorgesteld en dat zij in elk geval slechts relevant zijn bij het bepalen van het belang van de verzoekende partij bij het beroep, belang dat niet wordt betwist.

De Ministerraad verzoekt het Hof geen rekening te houden met de door de verzoekende partij aangevoerde feitelijke elementen om de grondwettigheid van de wet te beoordelen, aangezien het annulatieberoep een objectief beroep is en het gezag van de in het annulatiecontentieux gewezen arresten een gezag *erga omnes* is.

De Ministerraad onderstreept voorts dat het beroep de vernietiging beoogt van de bestreden wet in haar geheel, terwijl het alleen de aanvullende regeling van die wet is die in de grieven van de verzoekende partij wordt beoogd. Bovendien beogen die grieven in werkelijkheid slechts het enkele geval waarin de afstamming tegelijkertijd ten aanzien van de vader en de moeder vaststaat.

A.4.2. Met betrekking tot het eerste middel repliceert de Ministerraad dat het Hof de bestreden wet objectief, in haar geheel, dient te onderzoeken. De Ministerraad preciseert daarenboven dat bij het recht dat een persoon heeft om zijn familienaam te geven, de situatie van het kind dat die naam krijgt, niet wordt bekeken. De familienaam behoort echter ontegenzeggelijk tot de identiteit van dat kind en bijgevolg tot zijn recht op een privé- en gezinsleven. Bij de parlementaire voorbereiding van de wet hebben verscheidene deskundigen de nadruk gelegd op het feit dat het recht van het individu op zijn eigen naam niet mag worden verward met de wil van de ouders om aan dat individu een familienaam over te dragen.

De Ministerraad betwist ten slotte het feit dat de aanvullende regel een achteruitgang zou impliceren, omdat hij slechts de bepaling handhaaft waarin is voorzien bij de oude wet in het geval waarin de ouders niet erin slagen een keuze te maken.

A.4.3. Met betrekking tot het tweede middel houdt de Ministerraad vol dat het middel onontvankelijk is. In het door de verzoekende partij aangevoerde argument worden de getoetste normen die aan het Hof kunnen worden voorgelegd en de referentiebepalingen naar de maatstaf waarvan het Hof zijn toetsing kan uitvoeren, met elkaar verward.

Met betrekking tot de grondslag van het middel wijst de Ministerraad erop dat de door de verzoekende partij beoogde snelle procedures, namelijk de procedure in kort geding, als kenmerk hebben dat de rechter bij wie de zaak aanhangig is gemaakt slechts voorlopig uitspraak doet. De rechterlijke beslissing die betrekking zou hebben op het bepalen van de naam die een persoon zal dragen, komt niet overeen met de, zelfs ruim bekeken, definitie van wat voorlopig is. De Ministerraad wijst daarenboven erop dat de verzoekster opnieuw naar haar persoonlijke situatie verwijst. Bovendien tonen de eenzijdige verklaringen die zij naar voren schuift, op zichzelf de moeilijkheid aan van de analyse die de rechter bij wie een beroep aanhangig is gemaakt, zou moeten uitvoeren. Aan een rechter de zorg toevertrouwen te bepalen welke naam het kind zal dragen, zou erop neerkomen dat die rechter gevraagd wordt reeds vóór de geboorte over te gaan tot een soort van morele beoordeling waarbij hij de meest verdienstelijke van beide ouders aanwijst. Men ziet moeilijk in hoe de rechter die kwestie zou kunnen beslechten in het belang van het kind.

Ten aanzien van de zaak nr. 6098

A.5.1. Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen stelt een beroep tot vernietiging in tegen artikel 2 van de voormelde wet van 8 mei 2014, in zoverre het in artikel 335, § 1, eerste lid (lees : tweede lid), van het Burgerlijk Wetboek de volgende bepaling invoert : « In geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze, draagt het kind de naam van de vader ».

Om zijn belang om in rechte te treden te verantwoorden voert het Instituut de opdracht aan die aan het Instituut is toevertrouwd bij artikel 3, eerste lid, van de wet van 16 december 2002 houdende oprichting van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.

A.5.2. Het eerste middel is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11 en 11*bis*, eerste lid, van de Grondwet en van artikel 22 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 8 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 5 van het Protocol nr. 7 bij dat Verdrag, met de artikelen 7, 20, 21 en 23 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en met artikel 16 van het Verdrag van 18 december 1979 inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW).

Volgens de verzoekende partij schendt de bestreden bepaling die bepalingen doordat zij tot gevolg heeft aan de vader van het kind een vetorecht toe te kennen inzake de naamsoverdracht. Dat vormt een discriminerende aantasting van het recht op privé- en gezinsleven, waarbij de discriminatie gegrond is op het criterium van het geslacht, wat niet redelijk kan worden verantwoord. Door niet erin te voorzien dat in een dergelijk geval het kind de naam van beide ouders draagt, wordt afbreuk gedaan aan het recht op privé- en gezinsleven van de moeders, die op verschillende en discriminerende wijze worden behandeld ten opzichte van de vader.

De verzoekende partij herinnert aan het arrest van het Hof nr. 161/2002 van 6 november 2002, maar preciseert dat dat arrest wordt bekritiseerd door de commissies van de Verenigde Naties en door internationale rechtscolleges die de oude wetgeving als discriminerend beschouwen. Zo heeft het Comité voor het uitbannen van alle vormen van discriminatie ten aanzien van vrouwen (hierna : het CEDAW-comité) België in 2008 uitdrukkelijk gevraagd om zijn wetgeving aangaande de familienamen aan te passen in overeenstemming met artikel 16 van het CEDAW. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft ook geoordeeld dat de Italiaanse wetgeving, die vergelijkbaar is met de oude Belgische wetgeving, de artikelen 8 en 14 van het Verdrag schendt. In de rechtsleer is voorts gewezen op het discriminerende karakter van die oude wetgevingen. In tegenstelling tot het Grondwettelijk Hof in 2002 oordelen de internationale rechtscolleges dat het recht om zijn familienaam aan zijn kind te geven een grondrecht is. De verzoekende partij voert arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en van het Hof van Justitie van de Europese Unie aan.

Aangezien zij afbreuk doet aan het recht op privé- en gezinsleven van de ouders en het kind, moet de bestreden bepaling in elk geval redelijk kunnen worden verantwoord. Die bepaling is echter niet noodzakelijk en zij ontzegt de vrouw een middel om de band met haar kind uit te drukken, net zoals zij dat kind het middel ontzegt om zijn band met de familie van zijn moeder uit te drukken. Juist in conflictsituaties, wanneer er onenigheid is over de toekenning van de naam, is het noodzakelijk dat de moeder en het kind hun band via de familienaam kunnen uitdrukken. Wanneer afbreuk wordt gedaan aan een grondrecht, dient steeds de voorkeur te worden gegeven aan de maatregel die minder afbreuk doet. De evenredigheidstoetsing is essentieel. Zoals de Raad van State heeft opgemerkt, had de wetgever voor de dubbele naam kunnen kiezen. Aangezien een maatregel mogelijk was die minder afbreuk doet aan het grondrecht, is er een schending van de in het middel aangevoerde bepalingen.

De bestreden bepaling doet op discriminerende wijze afbreuk aan het recht op privé- en gezinsleven van de moeders en de aangeklaagde discriminatie is gebaseerd op het geslacht, hetgeen afbreuk doet aan de in het middel aangevoerde bepalingen. De discriminatie kan niet worden verantwoord ten aanzien van het nagestreefde doel, dat, zoals het opschrift van de wet vermeldt, erin bestaat de gelijkheid tussen mannen en vrouwen te verzekeren. Daarenboven bevinden de categorieën van personen die verschillend worden behandeld, zich in dezelfde situatie en zijn zij dus vergelijkbaar, zoals het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in zijn arrest *Cusan en Fazzo* t. Italië van 7 januari 2014 heeft geoordeeld.

De verzoekende partij onderstreept voorts dat de grondwettelijke en internationale bepalingen in verband met gelijkheid en niet-discriminatie discriminaties op grond van het geslacht verbieden. Dergelijke verschillen in behandeling zijn verdacht en kunnen slechts door uitzonderlijke omstandigheden worden verantwoord. Alleen zeer sterke overwegingen kunnen het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ertoe brengen een uitsluitend op het geslacht gebaseerd verschil in behandeling te aanvaarden. De intensiteit van de jurisdictionele controle wordt dus in dat geval versterkt.

In de thans voorliggende zaak is geen enkele sterke verantwoording aangevoerd. Terwijl de wet ertoe strekt de gelijkheid tussen mannen en vrouwen te verzekeren, is de bestreden bepaling gebaseerd op de bestaande traditie, hetgeen niet een wettig doel en nog minder een sterke verantwoording kan vormen. Die traditie, die door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens als strijdig met de artikelen 8 en 14 van het Verdrag wordt beschouwd, geeft uitdrukking aan een patriarchaal begrip van de familie en van de machten van de man, dat niet verzoenbaar is met het grondwettelijke beginsel van gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Geleidelijk zijn alle discriminaties tussen mannen en vrouwen uit de wetgeving verdwenen; thans is er een trend naar gelijke rechten binnen gezin en huwelijk. Die gelijkheid wordt bevestigd door de Raad van State en in de rechtsleer. De bestreden bepaling daarentegen handhaaft een ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in conflictsituaties.

Aangenomen dat met de wetsbepaling een wettig doel wordt nagestreefd, *quod non*, is de verzoekende partij van mening dat zij niet evenredig is ten aanzien van dat doel, vermits de wetgever een maatregel had kunnen nemen die minder afbreuk doet aan de gelijkheid tussen mannen en vrouwen door, in geval van conflict, te kiezen voor de dubbele familienaam. Vervolgens kon de wetgever bepalen in welke volgorde die dubbele naam moest worden opgebouwd door zich te inspireren op het vergelijkend recht en door ofwel te kiezen voor loting, ofwel voor de alfabetische volgorde, ofwel voor de naam van de vader. De wetgever had daarenboven in een andere redelijke

maatregel kunnen voorzien door een mogelijkheid van beroep in te stellen tegen de weigering van de man om te aanvaarden dat het kind ook de naam van zijn moeder draagt. Die mogelijkheid werd door de Raad van State voorgesteld. Om het geschil te beslechten, zou de rechter zich baseren op het belang van het kind zoals het is erkend, inzonderheid bij artikel 24, lid 2, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en bij artikel 3, lid 1, van het Verdrag inzake de rechten van het kind. De verzoekende partij besluit dat er afbreuk wordt gedaan aan de evenredigheidsvereiste aangezien alternatieve maatregelen mogelijk waren, waarvan een die door de Kamercommissie was goedgekeurd en die de steun van het Parlement had gekregen. Ter staving van die stelling herinnert de verzoekende partij voorts aan het aangehaalde arrest *Cusan en Fazzo* t. Italië van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en aan het risico dat de bepaling ter discussie wordt gesteld in een rapport van het CEDAW-comité.

Indien het Grondwettelijk Hof van oordeel mocht zijn dat de in het middel aangevoerde bepalingen niet zijn geschonden, zou het een prejudiciële vraag moeten stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Het recht van de Europese Unie, met inbegrip van het Handvest van de grondrechten, is immers van toepassing. Het Hof van Justitie is van oordeel dat in de huidige stand van het recht van de Europese Unie de bepalingen betreffende de familienamen onder de bevoegdheid van de lidstaten vallen. Die Staten dienen echter, bij de uitoefening van die bevoegdheid, rekening te houden met het recht van de Europese Unie, tenzij het een interne situatie betreft die geen enkel verband met dat recht vertoont. Wegens de toenemende migratie tussen de lidstaten zijn de bepalingen betreffende iemands familienaam niet langer louter interne situaties. Wegens het vrije verkeer zijn er steeds meer gevallen van kinderen die de nationaliteit van een lidstaat bezitten en legaal op het grondgebied van een ander lidstaat verblijven. Dat kan dus impact hebben op hun rechten als Europese burgers. Het Grondwettelijk Hof moet bij zijn toetsing rekening houden met het recht van de Europese Unie en indien het twijfelt over de draagwijdte die aan dat recht dient te worden gegeven, meer in het bijzonder over de in het middel aangevoerde bepalingen, is het ertoe gehouden een prejudiciële vraag te stellen aan het Hof van Justitie. Het komt immers aan het Hof van Justitie toe de bepalingen van het Verdrag uit te leggen. De verzoekende partij werpt derhalve een vraag tot uitlegging van de bepalingen van het Verdrag op, in het geval dat het Hof niet zou besluiten tot de schending van de in het middel vermelde bepalingen. De vraag luidt als volgt :

« Moeten het recht op privé- en gezinsleven en/of het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, gewaarborgd in de artikelen 7, 20, 21 en 23 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in die zin worden uitgelegd dat wanneer de nationale wetgever, met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen inzake de naamsoverdracht, het mogelijk maakt dat een kind, naar keuze van de ouders, de naam van de moeder of van de vader of een combinatie van beide namen draagt, de voornoemde artikelen zich ertegen verzetten dat in geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze door de ouders, het kind alleen de naam van de vader draagt ? ».

A.5.3. Het tweede middel is afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het recht op vrij verkeer en de rechten inzake het Europese burgerschap zoals zij worden gewaarborgd bij artikel 3, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), artikel 4, lid 2, a), en de artikelen 20, 21 en 26 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU). De bestreden bepaling maakt immers een verscheidenheid aan familienamen mogelijk, wat een belemmering van het vrije verkeer vormt en afbreuk doet aan de rechten verbonden aan het Europese burgerschap. In verscheidene gevallen heeft de wetgeving van de lidstaten die verscheidenheid in de familienamen mogelijk maakt, afbreuk gedaan aan het recht op vrij verkeer en aan de rechten verbonden aan het Europese burgerschap. Een eerste situatie betreft de kinderen die de nationaliteit van twee lidstaten bezitten. De verzoekende partij voert dienaangaande het arrest *Grunkin-Paul*, C-353/06, van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 14 oktober 2008 aan. In een tweede situatie bezit het kind de nationaliteit van één enkele lidstaat, maar weigert die lidstaat de familienaam die dat kind in de Staat van zijn geboorte of verblijf heeft gekregen te erkennen. De verzoekende partij baseert zich op hetzelfde arrest. Andere problemen kunnen zich voordoen bij het opstellen van verklaringen, certificaten en diploma's, en afbreuk doen aan het aangevoerde recht. Dergelijke beperkingen kunnen alleen worden verantwoord indien zij gebaseerd zijn op objectieve overwegingen en evenredig zijn aan de nagestreefde legitieme doelstelling. Administratieve overwegingen, zoals de lengte van de namen die dient te worden beperkt en het feit dat de volgende generatie niet mag worden gedwongen om een deel van de familienaam op te geven, vormen geen voldoende verantwoording.

De bestreden bepaling doet in dat opzicht een probleem rijzen. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer een kind via zijn vader de Belgische nationaliteit bezit, maar het via zijn moeder de nationaliteit bezit van een lidstaat die het kind toestaat de dubbele naam te dragen. Indien de vader, op grond van de bestreden bepaling, weigert dat het kind in België ook de naam van zijn moeder draagt, leidt die weigering tot verschillende familienamen in de verschillende Staten. Zo zal het kind in België alleen worden ingeschreven onder de naam van zijn vader en zal op alle officiële

documenten die naam worden ingeschreven, terwijl in een andere lidstaat de dubbele naam zal gelden. Dat zou bijvoorbeeld het geval zijn indien de moeder Portugese of Spaanse is. Op dat risico is de aandacht gevestigd door de procedure wegens niet-nakoming die in 2012 door de Europese Commissie tegen België is ingesteld bij het Hof van Justitie. De Belgische gemeenten bleken immers te weigeren kinderen in te schrijven met een andere naam dan de naam van hun vader en er waren lange en dure procedures met een onzekere uitkomst nodig opdat een kind, op grond van een andere nationaliteit, in België een dubbele naam kon laten erkennen. De wetgeving lijkt dus niet verzoenbaar met de rechtspraak van het Hof van Justitie. De vaststelling van de Europese Commissie is niet gewijzigd door de wet van 8 mei 2014 vermits de bestreden bepaling een verscheidenheid aan familienamen mogelijk maakt.

Indien het Grondwettelijk Hof twijfelt aan de draagwijdte van het recht van de Europese Unie en niet zelf tot het besluit kan komen dat de bestreden bepaling de aangevoerde bepalingen schendt, is het ertoe gehouden aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag te stellen over de uitlegging die aan de Europese bepalingen dient te worden gegeven, vermits zijn beslissingen niet vatbaar zijn voor beroep. De verzoekende partij werpt derhalve een vraag tot uitlegging van de bepalingen van het Verdrag op. De vraag is als volgt geformuleerd :

« Moeten het recht op vrij verkeer en de rechten inzake het Europese burgerschap, gewaarborgd in [...] artikel 3, tweede lid van het VEU, artikel 4, tweede lid, onder a), en de artikelen 20, 21 en 26 VWEU, in die zin worden uitgelegd dat zij zich verzetten tegen een bepaling die het mogelijk maakt dat, in geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze door de ouders, het kind alleen de naam van de vader draagt en waardoor een verscheidenheid in familienamen kan ontstaan indien, bij wijze van voorbeeld doch niet uitsluitend, het kind langs moederszijde de nationaliteit draagt van een lidstaat, waarvan de wetgeving inzake naamsoverdracht bepaalt dat het kind (al dan niet alleen in geval van onenigheid tussen de ouders) de dubbele naam draagt ? ».

A.6. Verscheidene moeders van minderjarige kinderen - Nadia Van Rompay, I.D., I.S., B.C., Katrien Van der Heyden, E.D. (gesteund door A.D., M.K. en L.H.), Ann Audenaert, V.J., S.H., M.S., B. D.M. en P.C. - alsook Magda De Meyer, voorzitter van de vzw « Nederlandstalige Vrouwenraad », Lilith Roggemans, nationaal verantwoordelijke van de vzw « VIVA-SVV », Viviane Teitelbaum, voorzitter van de vzw « Conseil des Femmes francophones de Belgique », Eva Brumagne, optredend voor de vzw « Femma », Vera Claes, nationaal secretaris van de vzw « ZIJ-KANT », en Els Flour, bestuurster van de vzw « Vrouwen Overleg Komitee », hebben gevraagd in die zaak tussen te komen. De eersten verantwoordden hun belang om in rechte te treden door het feit dat zij moeder zijn van een of meer minderjarige kinderen en dat, overeenkomstig artikel 12 van de bestreden wet, de ouders of de adoptanten, bij een gemeenschappelijke verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, ten gunste van hun gemeenschappelijke minderjarige kinderen, kunnen vragen hun een andere familienaam toe te kennen. De vader van de kinderen weigert echter de gemeenschappelijke verklaring in te dienen. De in het geding zijnde bepaling heeft dus tot gevolg dat het kind de naam van zijn vader draagt. Sommigen van die moeders voeren aan dat de vader van het kind zijn verplichtingen niet vervult en dat zij dus de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen alleen op zich nemen. De andere personen voeren de statuten van de verenigingen die zij vertegenwoordigen aan en het feit dat de bestreden wet afbreuk doet aan de gelijkheid tussen mannen en vrouwen, wat onder het maatschappelijk doel van die verenigingen valt.

Al die tussenkomende partijen sluiten zich aan bij de door de verzoekende partij uiteengezette argumenten en vorderen de vernietiging van de wet. Indien nodig, verzoeken zij het Hof de door de verzoekende partij geformuleerde prejudiciële vragen te stellen.

A.7.1. Met betrekking tot het eerste middel preciseert de Ministerraad allereerst dat de bestreden bepaling om de in A.2.1 reeds verduidelijkte redenen geen verschil in behandeling tussen de door de verzoekende partij geïdentificeerde categorieën van personen doet ontstaan. De Ministerraad onderstreept ook dat om de eveneens in A.2.1 aangegeven redenen de bestreden bepaling objectief verantwoord is.

De Ministerraad herinnert vervolgens aan de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof die in 2010 en 2012 nog is bevestigd. De door het Hof in aanmerking genomen redenen kunnen thans nog steeds doorslaggevend zijn, zelfs indien andere systemen niet noodzakelijk discriminerend zouden zijn.

Met betrekking tot de adviezen van het CEDAW-comité wijst de Ministerraad erop dat die adviezen niet de bestreden wet betreffen, maar het oude systeem, en dat zij in elk geval het Grondwettelijk Hof niet moeten binden. Daarenboven is niet iedereen het met die adviezen eens vermits sommigen van de door het Parlement geraadpleegde deskundigen een andere beoordeling hebben geformuleerd.

Met betrekking tot het grondrecht om zijn naam over te dragen wijst de Ministerraad erop dat de familienaam ontegenzeggelijk onder de identiteit van de persoon en zijn recht op privé- en gezinsleven valt. Zoals het Grondwettelijk Hof heeft gepreciseerd, mag men dat recht niet verwarren met de wil van de ouders om een familienaam over te dragen aan het kind. Met de wet van 2014 heeft de wetgever de voorrang willen geven aan de keuze van de ouders, maar in geval van onenigheid, heeft hij zelf, in het belang van het kind, de familienaam willen vastleggen.

Met betrekking tot het reeds aangehaalde arrest *Cusan en Fazzo* van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wijst de Ministerraad erop dat het systeem dat in de Belgische wet in aanmerking is genomen, volkomen verschillend is van het Italiaanse systeem waarover het Hof zich heeft uitgesproken.

De Ministerraad is voorts van mening dat om de in A.2.1 reeds vermelde redenen de bestreden bepaling in overeenstemming is met het evenredigheidsbeginsel. De Ministerraad voegt eraan toe dat geen enkele van de door de verzoekende partij vermelde alternatieve oplossingen verkieslijk is geacht door de wetgever, die evenmin heeft gewild dat de kwestie wordt voorgelegd aan een rechter, aangezien niet duidelijk blijkt op basis van welk criterium een rechter zijn beslissing zou kunnen verantwoorden. De wetgever heeft dus gewenst de kwestie zelf te beslechten.

Met betrekking tot de prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie is de Ministerraad van mening dat er geen reden is om een dergelijke vraag te stellen. De Belgische wetgeving is niet in strijd met het Europees recht geacht; de moeilijkheden die in het verleden zijn opgedoken, betroffen de Belgische administratieve praktijk. Het ging bovendien om een probleem inzake naamsverandering en niet om het vaststellen van de naam bij de geboorte. Bovendien gaat het systeem van de keuze van de ouders waarvoor in de bestreden wet is geopteerd, de moeilijkheden doen verdwijnen die ouders die verschillende nationaliteiten hebben, ondervinden. Het is dus niet nuttig een prejudiciële vraag te stellen aan het Hof van Justitie vermits de bestreden bepaling, die de keuze van de ouders instelt en in een groter aantal gevallen een naamsverandering mogelijk maakt, net de overeenstemming met de rechtspraak van het Hof van Justitie beoogt.

A.7.2. Met betrekking tot het tweede middel wijst de Ministerraad erop dat de door de verzoekende partij geformuleerde kritiek geen verband houdt met de bestreden bepaling. De Ministerraad betwist niet dat het Hof van Justitie verscheidene nationale wetgevingen met betrekking tot de familienaam heeft onderzocht ten aanzien van het principe van het vrij verkeer van personen, maar de bestreden wet heeft met die problemen niets te maken. Dienaangaande moet rekening worden gehouden met alle bepalingen van de wet van 8 mei 2014, met inbegrip van die welke een naamsverandering mogelijk maken. Voor het overige herinnert de Ministerraad eraan dat de aan het Hof van Justitie voorgelegde moeilijkheden het gevolg waren van de Belgische administratieve praktijk en de naamsverandering betroffen. Daarenboven komt de verscheidenheid in de namen voort uit de bevoegdheid van de verschillende nationale wetgevers en is zij op zich niet strijdig met het Europees recht. In het tegenovergestelde geval zou men de nationale wetgevingen moeten harmoniseren. De door de verzoekende partij geformuleerde kritiek kan dus niet aan de bestreden bepaling worden toegeschreven.

Met betrekking tot de procedure wegens niet-nakoming die de Europese Commissie tegen België zou hebben opgestart, wijst de Ministerraad erop dat dat initiatief het oude systeem betrof en dat de door de Europese Commissie geformuleerde kritiek niet als dusdanig tegen het nieuwe systeem kan worden overgenomen. De kritiek betreft bovendien de procedure inzake naamsverandering en houdt geen verband met artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek. Bovendien is die procedure tot op heden zonder gevolg gebleven. De Europese Commissie heeft de zaak niet aanhangig gemaakt bij het Europees Hof, terwijl zij toch van 2006 dateert.

De Ministerraad is van mening dat dezelfde redenen ertoe moeten leiden de door de verzoekende partijen geformuleerde prejudiciële vraag te verwerpen. Ofwel dient men ervan uit te gaan dat de regels die de familienaam bepalen, in alle lidstaten identiek moeten zijn, hetgeen duidelijk niet de denkwijze is die door het Hof van Justitie wordt gevolgd; ofwel moeten de lidstaten hun nationale wetgeving aanpassen om tegemoet te komen aan de moeilijkheden inzake vrij verkeer waarmee de burgers van de Europese Unie te maken krijgen. Dat is de denkwijze die door het Hof van Justitie wordt gevolgd. België heeft in dat verband in een systeem voorzien dat de naamsverandering toestaat. Het systeem kan worden bekritiseerd, maar niet in het kader van het thans voorliggende beroep, waarvan het onderwerp losstaat van die moeilijkheid.

A.8.1. Met betrekking tot de draagwijdte van het beroep tot vernietiging onderstreept de verzoekende partij dat uit dertien van de memories van tussenkomst volgt dat niet alleen de bestreden bepaling leidt tot een ongelijkheid tussen vader en moeder wat de toekenning van de naam betreft, maar dat automatisch hetzelfde geldt voor artikel 12, § 1, eerste zin, van de wet van 8 mei 2014. Dat artikel is dus onlosmakelijk verbonden met artikel 335, § 1, tweede lid, laatste zin, van het Burgerlijk Wetboek. Aangezien dat artikel 12 een gemeenschappelijke verklaring vereist,

kunnen dezelfde grieven van ongrondwettigheid worden geformuleerd, hetgeen, volgens de rechtspraak van het Hof, moet leiden tot de vernietiging van die bepaling, die onlosmakelijk verbonden is met de bestreden bepaling en die om dezelfde redenen ongrondwettig is.

A.8.2. Met betrekking tot het eerste middel is de verzoekende partij allereerst van mening dat de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof ter zake moet worden herzien, aangezien de internationale rechtscolleges de patriarchale opvattingen van het gezin die de oude bepaling verantwoordden, discriminerend hebben geacht. Daarenboven moet, ingevolge het reeds aangehaalde arrest *Cusan en Fazzo* van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, de rechtspraak dat het recht van een persoon om zijn familienaam te geven geen grondrecht is, ook ter discussie worden gesteld. Hoewel dat arrest betrekking heeft op een wetgeving die verschilt van de in het geding zijnde wet, neemt dat niet weg dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van oordeel is geweest dat de keuze van de familienaam onder het privéleven van de ouders van het kind valt. Het recht om zijn naam over te dragen is dus een recht dat is beschermd bij artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Het feit dat het Grondwettelijk Hof zijn rechtspraak in 2010 en 2012 heeft bevestigd, verandert niets aan die vaststelling. Daarenboven heeft het feit dat het Grondwettelijk Hof en de internationale rechtscolleges erkennen dat het recht op de naam van een persoon onder zijn privé- en gezinsleven valt, gevolgen ten aanzien van de toekenning van de naam. Aangezien de naam een middel is om de persoon te identificeren en een band met een familie te doen ontstaan, kan een wetgever niet op onverantwoorde wijze afwijken van het recht van het kind om de naam van zijn beide ouders te dragen. De bestreden bepaling doet derhalve afbreuk aan het recht op privéleven van het kind en zijn moeder.

Met betrekking tot de schending van het recht op privé- en gezinsleven is de verzoekende partij van mening dat de Ministerraad de verwerping, door de wetgever, van de alternatieve oplossingen die bij de totstandkoming van de wet zijn voorgesteld, niet verantwoordt. De aangevoerde redenen vallen niet onder de doelstellingen die in artikel 8.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens zijn beoogd om een inmenging in het recht op privé- en gezinsleven te verantwoorden. Er waren trouwens nog andere oplossingen die ten aanzien van de volgorde van de naam door de wetgever hadden kunnen worden gekozen, waarbij voor het vastleggen van de volgorde van de namen rekening wordt gehouden met het feit dat het kind geboren is tijdens een even of een oneven maand of tijdens een even of een oneven jaar. De verzoekende partij wijst voorts erop dat ten aanzien van de gekozen oplossing de auteurs verdeeld zijn. Zij besluit dat de Ministerraad niet aantoonbaar is dat de bestreden bepaling die is welke het minst afbreuk doet aan het recht op privé- en gezinsleven en dat hij evenmin de geringere doeltreffendheid ten aanzien van het nagestreefde doel heeft aangetoond van de aan het recht op privé- en gezinsleven minder afbreuk doende maatregel die bestaat in de toekenning van de dubbele naam aan het kind in geval van onenigheid tussen de ouders.

Met betrekking tot de schending van het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie ziet de verzoekende partij niet in hoe de Ministerraad het feit kan ontkennen dat de bestreden bepaling de vader en de moeder van een kind verschillend behandelt. Door zijn niet-instemming kan een vader beletten dat het kind de naam van zijn moeder draagt. Een dergelijk vetorecht is niet gegeven aan de moeder van een kind.

Met betrekking tot de verantwoording die wordt gegeven aan de aantasting van het recht op privé- en gezinsleven en aan de discriminatie op grond van het geslacht, wijst de verzoekende partij erop dat, door de discriminatie te ontkennen, de Ministerraad een striktere controle door het Hof vermijdt. In elk geval kan de Ministerraad die uiterst nauwkeurige verantwoording niet verstrekken. Terwijl de bestreden wet de gelijkheid tussen mannen en vrouwen beoogt, verantwoordt de wetgever de bestreden bepaling met de traditie, die geen wettig doel kan vormen en nog minder een sterke verantwoording. De verzoekende partij en de tussenkomende partijen tonen integendeel aan dat het net in de conflictsituaties is dat er een ongelijkheid tussen mannen en vrouwen is. Die ongelijkheid handhaven komt erop neer een onwettig doel na te streven vermits de artikelen 10 en 11 van de Grondwet de wetgever verplichten de rechten van mannen en vrouwen op gelijke wijze te waarborgen en vermits die doelstelling eveneens het gevolg is van artikel 23 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Daarenboven slaagt de Ministerraad niet erin de bestreden bepaling redelijkerwijs te verantwoorden. De traditie is wel degelijk wat in de parlementaire voorbereiding als verantwoording wordt aangevoerd. Voor het overige kunnen de overwegingen van sociaal nut die door de Ministerraad worden aangevoerd op basis van de arresten van het Grondwettelijk Hof, niet in aanmerking worden genomen. De wetgever is teruggekomen van de doelstelling die erin bestaat de familienaam op eenvoudige en eenvormige wijze te bepalen, vermits hij geopteerd heeft voor de keuze van de ouders. Daarenboven wordt met de toekenning van de naam van de vader de doelstelling om de familienaam een bepaalde onveranderlijkheid te verlenen, niet bereikt.

De verzoekende partij kan de Ministerraad evenmin volgen wanneer hij ervan uitgaat dat het nagestreefde sociale belang niet afhangt van het feit dat de vader zijn naam geeft maar dat hij hem overdraagt. Die overweging is niet gegrond op een arrest van het Grondwettelijk Hof. Vóór de wet van 8 mei 2014 kon men misschien spreken van naamsoverdracht. Sinds de inwerkingtreding van die wet is het de keuze van de ouders die doorslaggevend is. Zelfs

in de oude wetgeving was de overdracht niet systematisch vermits het kind in sommige gevallen de naam van zijn moeder droeg en niet de naam van zijn vader. De verzoekende partij betwist ten slotte het feit dat de Ministerraad ervan uitgaat dat de vader niet meer keuze heeft dan de moeder, aangezien de bestreden bepaling erin voorziet dat in geval van onenigheid het kind de naam van de vader draagt. Het is dus de keuze van de vader die de overhand krijgt. De verzoekende partij besluit dat de Ministerraad niet erin is geslaagd te bewijzen dat met de bestreden bepaling een wettig doel wordt nagestreefd.

Met betrekking tot de verantwoording van de maatregel wijst de Ministerraad, naast de reeds aangevoerde argumenten, erop dat de bedoeling van de wetgever om de ouders niet te verplichten een keuze te maken, evengoed kon worden bereikt door de automatische toekenning van de dubbele naam. De verzoekende partij ziet niet in hoe de bestreden bepaling kan worden verzoend met de bedoeling van de wetgever om de ouders niet te verplichten een keuze te maken, vermits zij hen ertoe dwingt in geval van onenigheid de automatische toekenning te aanvaarden van de naam van de vader, die in de meeste gevallen overeenkomt met de keuze van de vader.

Met betrekking tot de situatie in Frankrijk wijst de verzoekende partij erop dat tot 19 mei 2013 een bepaling soortgelijk aan de bestreden bepaling de overhand had. Het CEDAW-comité heeft Frankrijk aangeraden zijn bepalingen aan te passen, hetgeen is gebeurd bij de wet van 19 mei 2013. Dat relateert de cijfers waarnaar de Ministerraad verwijst. De verzoekende partij wijst voorts erop dat de *ratio legis* van de wijziging van de Franse wetgeving interessant is aangezien de wetgever zijn wetgeving ook heeft willen aanpassen om eenzelfde regel in te stellen in de gevallen van bloedafstamming of adoptieve afstamming.

Met betrekking tot de prejudiciële vraag antwoordt de verzoekende partij aan de Ministerraad dat wanneer de lidstaten een wetgeving opstellen met betrekking tot de familienaam, zij de Europese rechtsregels en inzonderheid de bepalingen met betrekking tot het privé- en gezinsleven en de gelijkheid tussen mannen en vrouwen in acht dienen te nemen. Wegens de primauteit van het recht van de Europese Unie kan het Grondwettelijk Hof aan dat recht en aan dat beginsel geen uitlegging geven die strijdig zou zijn met de uitlegging die door het Hof van Justitie wordt gegeven. Indien het Grondwettelijk Hof twijfelt over de draagwijdte van de artikelen 7, 20, 21 en 23 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, is het verplicht aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag te stellen. De verzoekende partij heeft zich alleen op het arrest van het Hof van Justitie in de zaak *Garcia Avello* (HvJ, 2 oktober 2003, C-148/02) gebaseerd om te bewijzen dat de wetgeving met betrekking tot de familienaam geen zuiver interne situatie betreft. Het feit dat dat arrest een praktijk met betrekking tot de naamsverandering betreft, maakt het niet mogelijk de noodzaak van de prejudiciële vraag te ontkennen.

A.8.3. Met betrekking tot het tweede middel wijst de verzoekende partij erop dat de Ministerraad niet antwoordt op haar argumenten met betrekking tot de schending van de aangevoerde bepalingen. Zelfs indien men rekening houdt met de wet in haar geheel, moet men vaststellen dat in de beoogde situatie de Belgische wet de naam van de vader oplegt, zelfs indien het kind reeds een andere naam heeft. De in het geding zijnde bepaling voorziet niet in een mogelijkheid tot afwijking wanneer het kind reeds een andere naam heeft op basis van de wetgeving van het land waar het is geboren of waarvan het de nationaliteit bezit. Daarenboven is de Belgische praktijk met betrekking tot de naamsverandering na het arrest *Garcia Avello* niet voldoende aangepast. Waarom zou de Europese Commissie anders beslist hebben in 2012 een procedure wegens niet-nakoming op te starten? De verzoekende partij besluit dat de bestreden bepaling het Europees recht schendt door de Belgische gemeenten in bepaalde gevallen, met name in geval van onenigheid tussen de ouders, toe te staan te weigeren de kinderen in te schrijven met een andere naam dan die van de vader van het kind. Het is dus nog altijd via een dure gerechtelijke procedure van onbepaalde duur en met onzekere afloop dat een kind dat op basis van een andere nationaliteit een andere naam heeft, in België de erkenning van die dubbele naam kan verkrijgen. Door geen oplossing te bieden voor dergelijke situaties, schendt de bestreden bepaling het Europees recht.

A.9.1. Met betrekking tot de tussenkomsten is de Ministerraad van mening dat de door Viviane Teitelbaum ingediende memorie onontvankelijk is omdat de tussenkomende partij niet preciseerd of zij die memorie uit eigen naam dan wel uit naam van haar vereniging indient en omdat in die memorie daarenboven geen adres wordt vermeld. De Ministerraad betwist bovendien het feit dat de tussenkomende partij van mening is dat de wet om de in A.7.1 aangegeven redenen discriminerend is tegenover de vrouwen. De Ministerraad is ook van mening dat de tussenkomst van Eva Brumagne onontvankelijk is aangezien zij verwijst naar het maatschappelijk doel van de vzw « Femma » en aangezien zij niet het belang preciseerd dat Eva Brumagne zelf zou hebben.

A.9.2. De Ministerraad repliceert dat de verzoekende partij haar verkeerde interpretatie handhaaft van de bestreden bepaling, die aan de vader geen vetorecht toekent en die dus geen discriminatie tussen vader en moeder doet ontstaan. De Ministerraad onderstreept voorts dat de door de verzoekende partij aangeklaagde situatie zich slechts voordoet wanneer de afstamming van moederszijde en van vaderszijde op hetzelfde ogenblik komt vast te

staan, meestal alleen in het geval van het huwelijk, vermits de moeder, door haar instemming met de vaderlijke erkenning te weigeren, de vaststelling van die situatie kan vertragen.

A.9.3. Met betrekking tot het eerste middel wijst de Ministerraad erop dat geen van de vermelde alternatieve oplossingen perfect is en dat de tussenkomenende partijen ten aanzien van de volgorde van de dubbele naam of ten aanzien van de keuze voor de naam van de moeder trouwens voor verschillende formules opteren. Het is wellicht om die reden dat de verzoekende partij zelf niet preciseert welke oplossing verantwoord zou zijn. De oplossing van de dubbele naam is niet perfect vermits men de naam dient te bepalen die eerst zal komen en die in het maatschappelijk leven wellicht het vaakst zal worden gebruikt. De laatste oplossingen die door de verzoekende partij worden voorgesteld, rekening houdend met de geboortedatum, zijn evenmin ideaal. Zij zouden binnen het koppel onenigheid kunnen doen ontstaan over het beste ogenblik om een kind te verwekken, rekening houdend met de geboortedatum. De oplossing die in Frankrijk is gekozen, heeft ook haar nadelen vermits zij sommige familienamen bevoordeelt en kan leiden tot het verdwijnen van de andere. De oplossing waarvoor met de bestreden bepaling is gekozen, stemt overeen met de wil van de meerderheid van de bevolking en strekt tot een zekere stabiliteit.

Met betrekking tot de schending van het gelijkheids- en niet-discriminatiebeginsel wijst de Ministerraad erop dat het door de verzoekende partij aangeklaagde verschil in behandeling geen verschil in behandeling tussen een vader en een moeder is, maar een verschil in behandeling tussen een moeder die met de vader gehuwd is, enerzijds, en een moeder die niet met de vader gehuwd is, anderzijds. Een en ander hangt dus niet af van de bestreden bepaling, die de rechtsregels met betrekking tot de afstamming niet heeft gewijzigd, maar ze enkel heeft aangevuld. De toepassing van de nieuwe wet is dus een gevolg van de keuze van de vader en de moeder om te huwen. Die keuze heeft een aantal gevolgen, waaronder het feit dat vóór de bestreden bepaling het kind de naam van de vader droeg. De bestreden wet biedt de ouders de mogelijkheid een andere keuze te maken, maar die maatregel is aanvullend. In geval van onenigheid tussen de ouders is het systeem dat het gevolg is van de keuze van de ouders om te huwen, doorslaggevend. De Ministerraad wijst erop dat, volgens de rechtspraak van het Hof, een verschil in behandeling dat zijn oorsprong vindt in de keuze van de personen, niet discriminerend is.

Met betrekking tot de verantwoording van de wet wijst de Ministerraad erop dat, zoals in Frankrijk, enkele maanden na de inwerkingtreding van de wet niet blijkt dat de keuze voor de naam van de moeder of voor de dubbele naam een groot succes kent. De Ministerraad repliceert ook dat, wat de adoptie betreft, de vergelijking tussen het Belgische en het Franse systeem niet tot een duidelijke conclusie leidt.

De Ministerraad repliceert ten slotte dat de verzoekende partij niet erin slaagt de noodzaak om een prejudiciële vraag te stellen, te verantwoorden. Het feit dat het Grondwettelijk Hof de bestaanbaarheid moet onderzoeken van de wet met een grondrecht dat binnen de Europese Unie is erkend, leidt niet systematisch tot de noodzaak aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag te stellen.

A.9.4. Met betrekking tot het tweede middel wijst de Ministerraad erop dat, indien de bestreden bepaling de dubbele naam en niet langer de naam van de vader zou opleggen, terwijl het kind de naam van zijn vader of zijn moeder draagt volgens de wetgeving van de Staat waar het is geboren of waarvan het de nationaliteit bezit, de Belgische wet eveneens het recht van de Europese Unie zou schenden in de zin waarin de verzoekende partij het begrijpt. De eventuele schending is dus niet het gevolg van de bestreden bepaling maar van het feit dat de nationale wetgevingen verschillend zijn en dat de regels van het internationaal privaatrecht dienen te worden toegepast.

De Ministerraad betwist ook het feit dat de wijzigingen aangebracht ingevolge het arrest *Garcia Avello* onvoldoende zouden zijn. Er bestaat een administratieve procedure die het mogelijk maakt het probleem op te lossen. De Europese Commissie heeft op 4 juli 2006 wel degelijk een procedure wegens niet-nakoming ingesteld. Het kind in kwestie is geboren in 2005 en de ouders hebben in 2006 een klacht ingediend. Ondanks een persbericht van september 2012 dat in het dossier van de verzoekende partij is opgenomen, is België nog niet opgeroepen voor het Hof van Justitie. Het is dus moeilijk te besluiten dat de Belgische praktijk niet voldoende is aangepast.

A.10. Een van de tussenkomenende partijen heeft een memorie van antwoord ingediend die het standpunt steunt dat door de verzoekende partij in haar memorie van antwoord wordt verdedigd. Zij wil de aandacht van het Hof vestigen op de specifieke situatie die eigen is aan bepaalde tussenkomenende partijen; hun kinderen zijn geboren vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet en de vader weigert zijn instemming voor een naamswijziging. Zij verzoekt het Hof een einde te maken aan die onverantwoorde discriminatie zodat het recht van het kind op zijn identiteit in de talrijke nieuw samengestelde gezinnen wordt gewaarborgd.

- B -

Ten aanzien van de bestreden wet en de context ervan

B.1.1. Artikel 2 van de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde (hierna : de wet van 8 mei 2014) vervangt artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek door de volgende bepaling :

« § 1. Het kind wiens afstamming van vaderszijde en afstamming van moederszijde tegelijkertijd komen vast te staan draagt ofwel de naam van zijn vader, ofwel de naam van zijn moeder, ofwel één die samengesteld is uit hun twee namen, in de door hen gekozen volgorde met niet meer dan één naam voor elk van hen.

De ouders kiezen de naam van het kind op het ogenblik van de aangifte van de geboorte. De ambtenaar van de burgerlijke stand neemt akte van deze keuze. In geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze, draagt het kind de naam van de vader.

§ 2. Het kind wiens afstamming alleen van moederszijde vaststaat, draagt de naam van zijn moeder.

Het kind wiens afstamming alleen van vaderszijde vaststaat, draagt de naam van zijn vader.

§ 3. Indien de afstamming van vaderszijde komt vast te staan na de afstamming van moederszijde, blijft de naam van het kind onveranderd. Hetzelfde geldt indien de afstamming van moederszijde komt vast te staan na de afstamming van vaderszijde.

Evenwel kunnen de ouders samen, of kan een van hen indien de andere overleden is, in een door de ambtenaar van de burgerlijke stand opgemaakte akte verklaren dat het kind ofwel de naam van de persoon ten aanzien van wie de afstamming als tweede komt vast te staan zal dragen, ofwel één die samengesteld is uit hun twee namen, in de door hen gekozen volgorde met niet meer dan één naam voor elk van hen.

Deze verklaring wordt afgelegd binnen een termijn van één jaar te rekenen van de dag van de erkenning of van de dag waarop een beslissing die de afstamming van vaderszijde of van moederszijde vaststelt in kracht van gewijsde is gegaan, en voor de meerderjarigheid of de ontvoogding van het kind. De termijn van één jaar begint te lopen op de dag die volgt op de in artikel 319*bis*, tweede lid, bedoelde kennisgeving of betekening.

Bij wijziging van de afstamming van vaderszijde of van moederszijde tijdens de minderjarigheid van het kind als gevolg van een vordering tot betwisting van de afstamming op grond van de artikelen 318 en 330, neemt de rechter akte van de nieuwe naam van het kind die in voorkomend geval is gekozen door de vader en de moeder met inachtneming van de in § 1 vervatte regels.

Van de in het tweede lid bedoelde verklaring of van het beschikkend gedeelte van het in het vierde lid bedoelde vonnis wordt melding gemaakt op de kant van de akte van geboorte en van de andere akten betreffende het kind.

§ 4. Indien de afstamming van een kind wordt gewijzigd wanneer het de meerderjarige leeftijd heeft bereikt, wordt er zonder zijn instemming geen verandering aan zijn naam aangebracht ».

B.1.2. Artikel 3 van de wet van 8 mei 2014 voegt in het Burgerlijk Wetboek een artikel 335*bis* in, dat bepaalt :

« De overeenkomstig artikel 335, §§ 1 en 3, bepaalde naam geldt ook voor de andere kinderen wier afstamming later ten aanzien van dezelfde vader en moeder komt vast te staan ».

B.1.3. De artikelen 11 en 12 van de wet van 8 mei 2014, die deel uitmaken van hoofdstuk 3, afdeling 1 (« Overgangsbepalingen »), luiden :

« Art. 11. Deze wet is van toepassing op kinderen die geboren of geadopteerd zijn na haar inwerkingtreding.

Wanneer er echter reeds ten minste één kind is van wie de afstamming ten aanzien van dezelfde ouders vaststaat op de dag waarop deze wet in werking treedt, blijven de vroegere artikelen 335, 353-1 tot 353-3 en 356-2 van het Burgerlijk Wetboek, naar gelang van het geval, van toepassing op de vaststelling van de naam van het kind of het adoptief kind dat is geboren of geadopteerd na de inwerkingtreding ervan en wiens afstamming ten aanzien van dezelfde ouders vaststaat.

Art. 12. In afwijking van artikel 11 kunnen de ouders of de adoptanten, bij een gemeenschappelijke verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, ten gunste van hun gemeenschappelijke minderjarige kinderen en onder voorbehoud dat zij geen gemeenschappelijke meerderjarige kinderen hebben op de dag waarop deze wet in werking treedt, vragen hen een andere naam toe te kennen die gekozen is in overeenstemming met de bepalingen van deze wet. De gekozen naam wordt toegekend aan alle gemeenschappelijke minderjarige kinderen.

De gemeenschappelijke verklaring wordt afgelegd binnen twaalf maanden na de inwerkingtreding van deze wet of, in geval van geboorte of adoptie van een kind na de inwerkingtreding van deze wet, binnen drie maanden na de dag van de bevalling of van de adoptie, indien deze in België plaatsvond, of van de registratie van de adoptie door de in artikel 360-1 van het Burgerlijk Wetboek bedoelde federale centrale autoriteit, indien deze in het buitenland werd uitgesproken.

Deze verklaring wordt afgelegd bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente waar het kind is ingeschreven in de bevolkingsregisters. De toegekende naam wordt vermeld in de rand van de akte van geboorte van het desbetreffende kind ».

B.1.4. Volgens artikel 13 van de wet van 8 mei 2014 « [treedt] deze wet [...] in werking op een door de Koning te bepalen datum en uiterlijk op de eerste dag van de twaalfde maand na die waarin ze is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* ».

Het koninklijk besluit van 28 mei 2014 heeft de datum van inwerkingtreding van de bestreden wet bepaald op 1 juni 2014.

B.2.1. Uit het opschrift en de parlementaire voorbereiding van de bestreden wet blijkt dat de wetgever « de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde » heeft willen invoeren.

Volgens de memorie van toelichting « [nopen] de evoluties in het familierecht, in het internationaal recht, en gelijklopend, in het recht van verschillende Europese Lidstaten inzake de toekenning van de naam [...] tot een aanpassing van de respectievelijke rechten van de man en de vrouw inzake de overdracht van de naam aan het kind of de geadopteerde » (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3145/001, p. 5). Er is dienaangaande rekening gehouden met verschillende internationale verbintenissen die België onderschreef en die « [aanspoorden] om gelijke rechten aan man en vrouw toe te kennen wat de overdracht van de naam betreft » (*ibid.*, p. 6). Er is aldus verwezen naar het Verdrag van New York van 18 december 1979 inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (artikel 16, lid 1, g), naar de Resolutie (78)37 van 27 september 1978 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa inzake de gelijkheid tussen echtgenoten wat het burgerlijk recht betreft, naar de Aanbevelingen (1998)1362 en (2007)1798 van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa alsook naar de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Er is op gewezen dat « de wijziging van het Belgische recht inzake de toekenning van de naam naar gelijkheid tussen man en vrouw [...] anticipatief [zal] toelaten naamsverschillen tussen Lidstaten in geval van vreemdelingschap en [bipatridie] te vermijden » (*ibid.*, p. 8). Er is ook gewezen op de geïsoleerde plaats van België binnen Europa omdat de wetgeving « niet toelaat dat de vrouw haar naam aan het kind overdraagt op een wijze zoals voorzien in haar buurlanden » (*ibid.*) :

« Een van de belangrijkste doelstellingen van deze hervorming is ten aanzien van de vrouw de mogelijkheid te verzekeren haar naam aan het kind over te dragen; een mogelijkheid die tot nu wettelijk beperkt was. Hiermee beantwoordt men aan het verlangen van de samenleving zelf, die geleidelijk de wettelijke gronden voor de uitsluiting van vrouwen uitveegt.

Evenwel mag deze hervorming, door deze nieuwe mogelijkheid aan vrouwen te bieden, geen nieuwe inbreuk plegen op het gelijkheidsprincipe, dit keer ten koste van de mannen. Gezien het voorgaande, dringt een toekenning van de naam op gelijke wijze, of de ouder nu moeder of vader is, zich op » (*ibid.*, p. 10).

Om die doelstelling van gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bereiken heeft de wetgever de ouders de mogelijkheid geboden een dubbele naam te kiezen bestaande uit de naam van de vader en de naam van de moeder in de door hen bepaalde volgorde, of te kiezen voor de naam van de vader of voor die van de moeder :

« De overdracht van de naam van de moeder, ook indien de dubbele afstamming vaststaat, is inderdaad een discriminatie ten aanzien van de vader die geen bevoorrecht[e] biologische band heeft zoals de moeder ten aanzien van het kind (*mater semper certa est*). Het is bijgevolg noodzakelijk de mogelijkheid te behouden voor de vader om zijn naam aan het kind over te dragen in de gevallen waarin de afstamming langs vaderszijde is vastgesteld. Dit heeft bovendien als voordeel dat er geen te radicale breuk ingevoerd wordt ten aanzien van een diep gewortelde traditie inzake het dragen van de vadersnaam in onze westerse samenlevingen » (*ibid.*).

De wetgever heeft dus gekozen voor de wilsautonomie van de ouders, veeleer dan voor een bij wet vastgelegd systeem voor het toekennen van de naam, met eventueel een mogelijkheid tot afwijking voor de ouders :

« De gekozen optie brengt een aantal voordelen met zich mee. Een dergelijke bepaling verzekert de gelijkheid tussen geslachten gezien deze gebaseerd is op het vrijheidsprincipe. Deze respecteert de individuele keuzes. [Zij] vermijdt krachtmetingen die, in bepaalde mate, door de dubbele naam opgelost kunnen worden.

[...]

De keuze tussen de naam van de vader en de naam van de moeder kent gelijke rechten toe aan de ouders, wat het hoofddoel van deze hervorming is. Evenwel kan de uitoefening van dit recht aanleiding tot conflict geven indien zij er onderling niet uit geraken. Om een dergelijk risico te beperken kent de wet aan de vader en moeder de mogelijkheid toe om het kind elk één van hun namen te geven in een volgorde die zij zelf bepalen. Deze oplossing is bovendien in overeenstemming met de wensen van wie de gelijkheid tussen moeder en vader wilt bevorderen. Op deze wijze kunnen zij elk hun hoedanigheid als ouder in de naam van hun kind bevestigd zien » (*ibid.*, pp. 11 en 13).

De wetgever heeft de keuze echter beperkt om te waarborgen dat « kinderen van dezelfde ouders dezelfde naam zullen dragen. De naam van broers en zussen kan bijgevolg niet verschillen waardoor [de orde der families gevrijwaard kan blijven] » (*ibid.*, p. 14).

B.2.2. De wetgever heeft ook het geval bekeken van de onenigheid tussen ouders en dat van de afwezigheid van keuze. De keuze die de indiener van het voorontwerp van wet voor die gevallen heeft gemaakt, bestond erin voor de kinderen wier afstamming van vaders- en moederszijde tegelijkertijd is komen vast te staan, voorrang te geven aan de naam van de vader.

De afdeling wetgeving van de Raad van State heeft erop gewezen dat een dergelijke bepaling de door de wetgever nagestreefde doelstelling van gelijkheid tussen mannen en vrouwen « niet volledig [verwezenlijkt] » (*ibid.*, p. 36) :

« Wanneer er conflicten rijzen, moet de wetgever weliswaar een oplossing aanbrenge die deze conflicten kan beslechten. Maar de huidige gang van zaken behouden, en dus voorrang geven aan de naam van de vader voor kinderen van gehuwde ouders en aan de naam van de moeder voor kinderen van niet-gehuwde ouders, lijkt niet noodzakelijkerwijs de enige oplossing te zijn die in aanmerking moet worden genomen » (*ibid.*, p. 37).

De afdeling wetgeving van de Raad van State heeft bijgevolg de aandacht van de wetgever gevestigd op de keuzes die in de Franse en Luxemburgse wetgeving zijn gemaakt « met inachtneming van de belangen van het kind ». In de beide wetgevingen is gekozen voor de combinatie van de twee familienamen in alfabetische volgorde voor de eerste en in de door loting door de ambtenaar van de burgerlijke stand bepaalde volgorde voor de tweede :

« Indien de steller zou beslissen geen oplossing voor de conflicten op te nemen in het voorontwerp die meer overeenstemt met zijn bedoeling, rijst de vraag of niet overwogen moet worden te voorzien in een gerechtelijk beroep voor het geval van conflicten tussen de ouders » (*ibid.*).

De voorstellen van de Raad van State werden niet aangenomen. Met betrekking tot de ontstentenis van keuze wordt in het ontwerp erop gewezen dat « ouders soms niet een keuze [wensen] te maken tussen de aangeboden mogelijkheden en verkiezen [...] zich op de wet te beroepen, volgens de bestaande traditie » (*ibid.*, p. 11). Met betrekking tot de onenigheid tussen ouders heeft het wetsontwerp noch de oplossing van het Franse recht gewild, gelet op het « risico op verminderde diversiteit op het stuk van familienamen », noch de oplossing van

het Luxemburgse recht, die « een aangelegenheid van openbare orde, te weten de staat van de personen, aan het toeval [overlaat] » en die « zou [...] leiden tot frustratie bij de ouders en voor onbehagen [zou] zorgen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand », noch het beroep op de rechtscolleges, opdat « er geen onzekerheid ontstaat over de naam van het kind op het tijdstip dat zijn akte van geboorte wordt opgemaakt » (*ibid.*, pp. 11 en 12).

Voor de bevoegde Kamercommissie heeft de minister van Justitie allereerst gepreciseerd :

« De zes meerderheidspartijen hebben beslist om dit wetsontwerp in te dienen. Persoonlijk zou de minister nog verder zijn gegaan en zou zij voor iedereen de dubbele naam hebben opgelegd. Niettemin kan ze er respect voor opbrengen dat bepaalde mensen vasthouden aan waarden en tradities, en dat zij bijgevolg alleen de naam van de vader willen overdragen. Daarom geeft dit wetsontwerp de ouders de keuze. Het gaat dan ook om een tekst die een progressieve visie, non-discriminatie én respect voor waarden en tradities bundelt.

[...]

De extreme keuzevrijheid waarvoor werd gekozen, heeft uiteenlopende reacties teweeggebracht onder de burgers. De minister is evenwel de mening toegedaan dat, na jarenlang debatteren, de knoop moet worden doorgehakt. In deze samenleving is de strijd tegen ongelijke behandeling fundamenteel. Dit wetsontwerp strekt ertoe een historisch gegroeide ongelijke behandeling tussen vrouwen en mannen weg te werken, waarbij tegelijkertijd eenieders keuze wordt gerespecteerd » (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3145/004, pp. 16 en 17).

Zij was bovendien « een groot voorstander van een wijziging van de *default*-oplossing in het wetsontwerp door de dubbele naam op te leggen bij onenigheid of gebrek aan keuze » (*ibid.*, p. 23). Verscheidene amendementen zijn in die zin ingediend (*ibid.*, pp. 26 tot 28). In de commissie werd het amendement nr. 7 (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3145/003, p. 7) aangenomen, dat bepaalt : « In geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze draagt het kind de naam van zijn vader en van zijn moeder, samengesteld uit de naam van zijn vader of, ingeval die een dubbele naam heeft, uit diens eerste naam, gevolgd door de naam van zijn moeder, of, ingeval die een dubbele naam heeft, haar eerste naam » (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3145/004, p. 30).

Tijdens de plenaire vergadering van de Kamer van volksvertegenwoordigers van 19 maart 2014 heeft de minister namens de Regering een amendement nr. 10 op het wetsontwerp ingediend. Dat amendement is naar de commissie voor de Justitie gezonden (CRIV, Kamer, 19 maart 2014, pp. 15 tot 22).

Dat amendement, ingediend door de regering (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3145/007), gaat terug naar de oplossing waarvoor in het wetsontwerp is gekozen. Bij de bespreking in de commissie heeft de minister gepreciseerd dat de Regering heeft beslist terug te komen op de in de commissie aangenomen regeling, maar dat dit amendement « niet de hoofdzaak van het voorliggende wetsontwerp uitmaakt. De hoofdessentie is de wegwerking van een discriminatie. Aldus wordt een veroordeling door het EHRM vermeden » (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3145/008, p. 4). Het amendement betreft « een absolute minderheid van gevallen. Men mag met andere woorden niet uit het oog verliezen dat de discussie die nu wordt gevoerd slechts een klein aspect van een veel groter geheel betreft » (*ibid.*, p. 10). Het amendement nr. 10 werd aangenomen (*ibid.*, p. 11).

Bij de bespreking in de Senaat zijn in de commissie voor de Justitie nog amendementen ingediend die ertoe strekken in geval van onenigheid tussen de ouders de dubbele naam te geven. Zij werden niet aangenomen (*Parl. St.*, Senaat, 2013-2014, nr. 5-2785/3, p. 26). « De minister ontkent niet dat het wetsontwerp niet perfect is, maar beklemtoont dat het zich inschrijft in de weg van de geleidelijkheid van een samenleving die zich aanpast » (*ibid.*, p. 12). Zij heeft dus ervoor gepleit het wetsontwerp ongewijzigd aan te nemen. « Anders zal tijdens deze legislatuur wellicht geen stap vooruit kunnen worden gezet » (*ibid.*).

Ten aanzien van de omvang van de beroepen

B.3.1. Het Hof dient de omvang van de beroepen te bepalen aan de hand van de inhoud van de verzoekschriften. Het onderzoek van de beroepen is beperkt tot de bestreden bepalingen in zoverre ze op de verzoekende partijen betrekking hebben en voor zover zij daartegen grieven aanvoeren.

B.3.2. Uit hun verzoekschriften blijkt dat de grieven van de verzoekende partijen enkel betrekking hebben op artikel 2 van de wet van 8 mei 2014, dat artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek vervangt, in zoverre dat artikel 335 in paragraaf 1, tweede lid, derde zin, bepaalt : « In geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze, draagt het kind de naam van de vader ». Het Hof beperkt zijn onderzoek bijgevolg tot die bepaling.

Ten aanzien van de ontvankelijkheid en de draagwijdte van de tussenkomsten in de zaak nr. 6098

B.4.1. Luidens artikel 87, § 2, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof kan ieder die van een belang doet blijken aan het Hof zijn opmerkingen richten in een memorie in verband met elk beroep tot vernietiging waarover het Hof uitspraak moet doen.

Doet blijken van een dergelijk belang de persoon die aantoont dat zijn situatie rechtstreeks kan worden geraakt door het arrest dat het Hof in verband met dat beroep zal wijzen.

B.4.2. Verscheidene moeders van minderjarige kinderen hebben gevraagd tussen te komen in de zaak nr. 6098. Zij verantwoorden hun belang om in rechte te treden door het feit dat zij moeder zijn van minderjarige kinderen en dat, overeenkomstig artikel 12 van de bestreden wet, de ouders of de adoptanten, bij een gemeenschappelijke verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, ten gunste van hun gemeenschappelijke minderjarige kinderen, de toekenning van een andere familienaam kunnen vragen.

Ingevolge die tussenkomsten onderstreept de verzoekende partij in de zaak nr. 6098 dat, door een gemeenschappelijke verklaring te vereisen, artikel 12 van de wet van 8 mei 2014 ook leidt tot een ongelijkheid tussen vader en moeder. Dat artikel zou dus onlosmakelijk verbonden zijn met artikel 335, § 1, tweede lid, laatste zin, van het Burgerlijk Wetboek. Dezelfde grieven van ongrondwettigheid kunnen tegen dat artikel 12 worden geformuleerd, hetgeen eveneens tot de vernietiging van die bepaling zou moeten leiden.

B.4.3. Het Hof dient zijn onderzoek te beperken tot die bepalingen waarvan de vernietiging in het verzoekschrift is gevorderd.

Uit B.3.1 en B.3.2 blijkt dat de beroepen tot vernietiging geen betrekking hebben op artikel 12 van de bestreden wet.

Een tussenkomen partij vermag het oorspronkelijke beroep niet te wijzigen of uit te breiden.

De door de verzoekende partij in de zaak nr. 6098 in haar memorie van antwoord gevraagde uitbreiding van het beroep tot een bepaling die in het verzoekschrift niet wordt bestreden, is evenmin ontvankelijk.

B.4.4. Wanneer het Hof een bestreden bepaling vernietigt, vernietigt het evenwel ambtshalve de bepalingen die daarmee onlosmakelijk zijn verbonden.

Artikel 11 van de bestreden wet bepaalt dat deze van toepassing is op kinderen die geboren of geadopteerd zijn na haar inwerkingtreding. « Wanneer er echter reeds ten minste één kind is van wie de afstamming ten aanzien van dezelfde ouders vaststaat op de dag waarop deze wet in werking treedt, blijven de vroegere artikelen 335, 353-1 tot 353-3 en 356-2 van het Burgerlijk Wetboek, naar gelang van het geval, van toepassing op de vaststelling van de naam van het kind of het adoptief kind dat is geboren of geadopteerd na de inwerkingtreding ervan en wiens afstamming ten aanzien van dezelfde ouders vaststaat ».

Artikel 12 van de bestreden wet maakt het mogelijk van die laatste regel af te wijken, waarbij de ouders of adoptanten « bij een gemeenschappelijke verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, ten gunste van hun gemeenschappelijke minderjarige kinderen en onder voorbehoud dat zij geen gemeenschappelijke meerderjarige kinderen hebben op de dag waarop deze wet in werking treedt, [kunnen] vragen hen een andere naam toe te kennen die gekozen is in overeenstemming met de bepalingen van deze wet. De gekozen naam wordt toegekend aan alle gemeenschappelijke minderjarige kinderen ».

Die bepaling kan niet als onlosmakelijk verbonden worden beschouwd met artikel 335, § 1, tweede lid, derde zin, van het Burgerlijk Wetboek, zoals het is ingevoegd bij artikel 2 van de bestreden wet. Die bepaling regelt de toekenning van de familienaam van een kind bij de aangifte van de geboorte, in het geval van onenigheid of afwezigheid van keuze van de ouders, terwijl artikel 12 van de bestreden wet voorziet in een procedure van naamsverandering voor de gemeenschappelijke minderjarige kinderen die geboren zijn vóór de inwerkingtreding van de wet.

Het beroep tot vernietiging dient dus niet te worden uitgebreid tot artikel 12 van de bestreden wet.

B.4.5. Aangezien de tussenkommende natuurlijke personen en verenigingen voor het overige geen wezenlijke argumenten toevoegen aan de grieven van de verzoekende partijen, bestaat er geen aanleiding om te onderzoeken of hun tussenkomst ontvankelijk is.

Ten aanzien van de schending van het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie

B.5. De verzoekende partij in de zaak nr. 6053 voert in een eerste middel aan dat de bestreden bepaling een verschil in behandeling teweegbrengt dat strijdig is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, alsook met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Zij zou een vader immers de mogelijkheid bieden de combinatie van de familienamen te verhinderen en zou hem, in de conflictueuze context die de verzoekende partij heeft geschetst, het absolute en willekeurige recht toekennen zich te verzetten tegen de toekenning van de dubbele naam aan het kind, in strijd met de door de wetgever nagestreefde doelstelling.

De verzoekende partij in de zaak nr. 6098 leidt een eerste middel af uit de schending van de artikelen 10, 11 en 11*bis*, eerste lid, van de Grondwet en van artikel 22 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 8 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 5 van het Protocol nr. 7 bij dat Verdrag, met de artikelen 7, 20, 21 en 23 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en met artikel 16 van het Verdrag van 18 december 1979 inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen. Volgens de verzoekende partij schendt het bestreden artikel die bepalingen doordat het tot gevolg heeft aan de vader van het kind een vetorecht inzake de naamsoverdracht toe te kennen. Dat zou een discriminerende aantasting inhouden van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, waarbij het onderscheid gegrond is op het criterium van het geslacht, wat niet redelijk zou kunnen worden verantwoord. Door niet erin te voorzien dat in een dergelijk geval het kind de naam van beide ouders draagt, zou afbreuk worden gedaan aan het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven van de moeders, die op discriminerende wijze zouden worden behandeld ten opzichte van de vaders.

B.6. De toekenning van een familienaam berust in hoofdzaak op overwegingen van sociaal nut. In tegenstelling tot de toekenning van de voornaam wordt zij door de wet bepaald. Die wet strekt ertoe, enerzijds, de familienaam op een eenvoudige, snelle en eenvormige wijze te bepalen en, anderzijds, aan die familienaam een zekere onveranderlijkheid te geven.

B.7.1. Anders dan het recht om een naam te dragen, kan het recht om zijn familienaam aan zijn kind te geven niet als een grondrecht worden beschouwd. Wat de regeling van de naamgeving betreft, beschikt de wetgever derhalve over een ruime beoordelingsbevoegdheid, voor zover hij het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, in samenhang gelezen met het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, in acht neemt.

B.7.2. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft geoordeeld dat

« artikel 8 van het Verdrag geen uitdrukkelijke bepaling inzake de naam bevat, maar dat als bepalend middel tot identificatie van een persoon (*Johansson* t. Finland, nr. 10163/02, § 37, 6 september 2007, en *Daróczy* t. Hongarije, nr. 44378/05, § 26, 1 juli 2008) en tot uitdrukking van een band met een gezin, de naam van een persoon niettemin zijn of haar privéleven en gezinsleven betreft. Dat de Staat en de samenleving belang erbij hebben het gebruik ervan te regelen volstaat niet om de kwestie van de naam van personen uit te sluiten van het domein van het privé- en gezinsleven, in die zin opgevat dat het in zekere mate het recht van het individu om met zijn naasten betrekkingen aan te knopen omvat (*Burghartz*, voormeld, § 24; *Stjerna*, voormeld, § 37; *Ünal Tekeli*, voormeld, § 42, EHRM 2004-X; *Losonci Rose en Rose* t. Zwitserland, nr. 664/06, § 26, 9 november 2010; *Garnaga* t. Oekraïne, nr. 20390/07, § 36, 16 mei 2013) » (EHRM, 7 januari 2014, *Cusan en Fazzo* t. Italië, § 55).

B.7.3. Ook al kan het recht om zijn familienaam te geven niet als een grondrecht worden beschouwd, toch hebben de ouders een duidelijk en persoonlijk belang erbij om zeggenschap te hebben in het proces om de familienaam van hun kind te bepalen.

B.8.1. Vóór de wijziging ervan bij de bestreden wet, werd in artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek de voorkeur gegeven aan de familienaam van de vader. Bij zijn arrest nr. 161/2002 van 6 november 2002 heeft het Hof geoordeeld dat die bepaling niet strijdig was met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet :

« B.5. De voorkeur voor de familienaam van de vader vindt een verklaring in de patriarchale opvattingen over de familie en het gezin die de samenleving gedurende lange tijd hebben gedomineerd. De band tussen de naam en de vaderlijke afstamming, die aanvankelijk

op een gewoonterechtelijke regel steunde, werd uitdrukkelijk opgenomen in artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek.

B.6. In de opvattingen van de huidige samenleving zouden andere regelingen aan de doelstellingen van de naamgeving kunnen beantwoorden. Die vaststelling alleen volstaat evenwel niet om de geldende regeling als discriminatoir te beschouwen ».

B.8.2. Uit het opschrift van de bestreden wet en uit de in B.2 aangehaalde parlementaire voorbereiding blijkt dat de wetgever de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde heeft willen invoeren. Daartoe heeft hij de voorrang gegeven aan de wilsautonomie van de ouders boven een systeem van naamgeving door de wetgever en heeft hij de ouders de mogelijkheid geboden ofwel een dubbele naam samengesteld uit de naam van de vader en de naam van de moeder in de door hen bepaalde volgorde ofwel de naam van de vader of die van de moeder van het kind te kiezen.

In het reeds aangehaalde arrest *Cusan en Fazzo* heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens « herinnerd aan het belang van vooruitgang in de richting van gelijkheid van de geslachten en van het wegwerken van elke discriminatie op grond van geslacht in de keuze van de familienaam. Het is bovendien van oordeel geweest dat de traditie om de eenheid van het gezin kenbaar te maken via het toekennen van de naam van de echtgenoot aan alle leden van dat gezin een discriminatie tegenover de vrouwen niet kan verantwoorden (zie inzonderheid *Ünal Tekeli*, voormeld, §§ 64-65) » (§ 66). Het Hof preciseert voorts : « Hoewel de regel dat aan de ‘ wettige kinderen ’ de naam van de man wordt toegekend, in de praktijk noodzakelijk kan blijken en niet noodzakelijkerwijs in tegenspraak is met het Verdrag (zie, *mutatis mutandis*, *Losonci Rose en Rose*, voormeld, § 49), is de onmogelijkheid om daarvan af te wijken bij de inschrijving van de pasgeborenen in de registers van de burgerlijke stand overdreven star en discriminerend tegenover de vrouwen » (§ 67).

B.8.3. In zoverre het bepaalt dat « het kind wiens afstamming van vaderszijde en afstamming van moederszijde tegelijkertijd komen vast te staan [...] ofwel de naam van zijn vader [draagt], ofwel de naam van zijn moeder, ofwel één die samengesteld is uit hun twee namen, in de door hen gekozen volgorde met niet meer dan één naam voor elk van hen » (§ 1, eerste lid) en dat « de ouders [...] de naam van het kind [kiezen] op het ogenblik van de aangifte van de geboorte » (§ 1, tweede lid, eerste zin), stelt het nieuwe artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek een wijze van naamsoverdracht in die het mogelijk maakt de familienaam

op eenvoudige en eenvormige wijze te bepalen bij de aangifte en aan die familienaam een bepaalde onveranderlijkheid te verlenen. De wetgever heeft bovendien erop toegezien de eenheid in de naam van broers en zussen te waarborgen (artikel 335*bis* van het Burgerlijk Wetboek, ingevoegd bij artikel 3 van de bestreden wet). Daarenboven vermocht de wetgever ervan uit te gaan dat de ouders zich in de beste positie bevinden om het belang van het kind te beoordelen. Die bepalingen zijn ten slotte in overeenstemming met de wil van de wetgever om de gelijkheid tussen mannen en vrouwen in te voeren.

B.8.4. Het Hof dient na te gaan of artikel 335, § 1, tweede lid, derde zin, van het Burgerlijk Wetboek bestaanbaar is met de artikelen 10, 11, 11*bis*, eerste lid, en 22 van de Grondwet, doordat het bepaalt dat in geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze, het kind de naam van de vader draagt.

B.8.5. Nu hij voor de keuze van de familienaam de voorrang geeft aan de wilsautonomie van de ouders, dient de wetgever ook de wijze te bepalen waarop de familienaam wordt toegekend voor het geval dat de ouders het oneens zijn of geen keuze maken, ook al heeft hij voor het overige erop toegezien de gevallen van onenigheid te beperken door de ouders de mogelijkheid te bieden te kiezen voor de ene of de andere familienaam of voor de twee namen in de door hen bepaalde volgorde. Het kan worden verantwoord dat hij zelf de naam vastlegt die het kind zal dragen wanneer er onenigheid of afwezigheid van keuze is, veeleer dan dienaangaande aan de rechter een beoordelingsbevoegdheid te verlenen. Het is immers in die aangelegenheid van belang de naam van een kind vanaf zijn geboorte op een eenvoudige, snelle en eenvormige wijze te bepalen. Artikel 7 van het Verdrag inzake de rechten van het kind bepaalt dienaangaande dat het kind onmiddellijk na de geboorte wordt ingeschreven en vanaf de geboorte het recht op een naam heeft.

B.8.6. Personen die zich in soortgelijke situaties bevinden, namelijk de vader en de moeder van een kind, worden door de bestreden bepaling echter verschillend behandeld aangezien in geval van onenigheid tussen de ouders of in geval van afwezigheid van keuze, het kind verplicht de naam van de vader alleen draagt. In hun recht om hun familienaam over te dragen aan hun kind worden de moeders aldus anders behandeld dan de vaders.

B.8.7. Het verschil in behandeling vervat in de bestreden bepaling is gegrond op het criterium van het geslacht van de ouders. Alleen zeer sterke overwegingen kunnen een verschil in behandeling verantwoorden dat uitsluitend op het geslacht is gegrond.

Uit de in B.2 aangehaalde parlementaire voorbereiding blijkt dat de wetgever de keuze voor de naam van de vader heeft verantwoord door de traditie en de wil om de hervorming geleidelijk tot een goed einde te brengen. Noch de traditie, noch de wil om geleidelijk vooruitgang te boeken kunnen worden geacht zeer sterke overwegingen te zijn die een verschil tussen de vaders en de moeders verantwoorden wanneer er onenigheid tussen de ouders of afwezigheid van keuze is, terwijl de doelstelling van de wet erin bestaat de gelijkheid van mannen en vrouwen te verwezenlijken. De bestreden bepaling kan overigens tot gevolg hebben dat aan de vader van een kind een vetorecht gegeven wordt in het geval dat de moeder van het kind de wil te kennen geeft aan dat kind haar eigen naam of een dubbele naam te geven en de vader het met die keuze niet eens is.

B.9. Artikel 335, § 1, tweede lid, derde zin, van het Burgerlijk Wetboek, zoals vervangen bij artikel 2 van de wet van 8 mei 2014, schendt de artikelen 10, 11 en 11*bis*, eerste lid, van de Grondwet en dient derhalve te worden vernietigd.

Teneinde rechtsonzekerheid te vermijden, inzonderheid gelet op de noodzaak om de naam van het kind vanaf zijn geboorte te bepalen, en om de wetgever toe te laten een nieuwe regeling aan te nemen, dienen de gevolgen van de vernietigde bepaling tot 31 december 2016 te worden gehandhaafd.

Om die redenen,

het Hof

- vernietigt artikel 335, § 1, tweede lid, derde zin, van het Burgerlijk Wetboek, zoals vervangen bij artikel 2 van de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde;

- handhaaft de gevolgen van de vernietigde bepaling tot 31 december 2016.

Aldus gewezen in het Frans, het Nederlands en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 14 januari 2016.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

J. Spreutels